

Վ Ա Ր Դ Ա Վ Ա Ռ (¹)

«Մեզին եղեալ ակամստիս նորա մեծութանն»
(Բ. Պետր. Ա. 16)

Առաքեալը իր կեանքի վերջալոյսին մօտ յուզումով կ'ականարկէ հաւատացեալներուն այն տեսարանը, որ իր հանգիստատես եղած էր իր վարդապետի մեծութեամբ։ Այդ տեսարանը կամ ուսուցումը զուտ հայեցողական արդիւնք մը չէ, ոչ ալ օգին մէջ հանճարեղօրէն երեակայնութեամբ դրութիւն մը, կամ առասպելներու հիւսկէն մը, ինչպէս ինք կ'ըսէ, այլ անձնական ու զրական փորձագոյնի մը վրայ հիմնուած ճշմարտութիւն մը։ Ինք ակահատես ու ականջալուր վիան էր Աւետարաններուն մէջ պատմուած այն տեսարանին՝ որ ծանօթ է միզի Այլակերպութիւն կամ Վարդապետ անունով։

Այդ պատմական պարագան յիշեցնելով հաւատացեալներուն, Առաքեալը նպատակ ունի զանոնք քաջալերելու, հիմա նոստութիւնը անուղակի կերպով ձաղկելու, քրիստոնէական կրօնի բարոյական խստութիւններուն դէմ, կեանքի դժուարութիւնն ու դէմ զօտեւորեալութեան աջն նորագարծները որոնք գրկէ նշտակ էին տնօրինայ ծաղրանքի, հալածանքներու, ամբաստանութեան, հոգեկան տաղնապնեւութեւ Բայց այդ զրկանքները, այդ տառապանքները իրենց նշանակութիւնը պիտի կորսնցնէին հանգիստեալին փրկութեան և փառաւորութեան անջն ուր, այն ժամանակներու հաւատացեալներուն համար, չատ հեռի չէր, և որուն երաշխաւորութիւնը կամ նախատիպն էր ըստ ինքեան սուրբ լեւան յայտնութիւնը։ Ասկէ վերջ քրիստոնէական կատարեալ վատահոլութեամբ պիտի փարէր անոր, լուսաւոր և հաստատուն քայլերով պիտի յառաջանար կեանքի խաւարին մէջէն։ Թափորի աստուածային փառքը իրրեւ խաւարչին տեղը յաւառորդ նրազ մը պիտի տալնորդէր անոնց մինչև այն վայրկեանը ուր պիտի չողար ծաղող

օրուան մը արշալոյսը՝ փարտաւոր համար սրտերէն մաքրի և անստուգութեան վերջին հեաքերը։

Մեր ապրած դարուն մէջ, փառք Աստուծոյ, ոչ միայն քրիստոնէական ազատութիւն այլ և խղճի անգործութիւն կը վայելինք։ Կրօնական հալածութիւնը դադարած են գոնէ քաղաքակիրթ աշխարհի համար։ Բայց կրնանք ըսել թէ մենք ալ չունինք մեր ներքին հալածութիւնը, հոգեկան տաղնապնեւութիւնը, մեր կասկածները, մեր խղճահարսութիւնները, մեր գայթակղութիւնները՝ որոնցմէ մեծ մասով զերծ էին առաջին դարու հաւատացեալները։ Ո՞րք է տառապած մեր դարուն մէջ բարոյն ու չարին, սուտին ու ճշմարտին ներհակ դադարներէն, կատարելութեան հասնելու տենչանքէն, որոնք մեզ կը յուզեն, կը խոսովեն։ Անշուշտ հոս աւելորդ պիտի ըլլայ մի առ մի թուել այն հոգեկան տաղնապնեւութիւնը, այն բարոյական ցաւերը՝ որոնց տակ մարդը կը ջախջախուի։ միայն զխաւարնէրը հարեանցի պիտի յիշեմ՝ ցոյց տալու համար թէ էակը իր մէջ և իր նմաններու հետ հաշտ ապրելու համար պարտաւոր է Առաքեալին ականարեալ մեծութեան տրտէքը զնահատելու։ մարդը պէտք ունի աստուածային մեծութեան, աստուածային սքանչելիքներուն հանգիստատես ըլլալու՝ իր վրայ դրուած բեռը կրելու համար, պէտք ունի զԱստուած տեսնելու որպէս զի տեսար ու ամուլ կեանք մը չվարէ, զարգանայ իր բնական կարողութիւններով, կատարէ իր բնութեան ստորջ պահանջութիւնը և աստուածային պատուէրները։

*

Երբ պահ մը քրիստոնէական կրօնի մեզի յայտնած ճշմարտութիւններէն անկախ մտածենք, թերեւ չատեր, մանաւանդ մեր ապրած ժամանակներուն մէջ, զոյութիւնը պիտի նկատեն անվարձ տառապանք մը։ պիտի ըսեն թէ ցաւը մարդուն վիճակուած անիրաւ բաժին մըն է բնութեան մէջ։ Ե՛հ, առանց չափազանցելու, ստորջ է թէ տառապանքը մեր կեանքի անբաժան ընկերն է։ պէտք չկայ այս մասին յուզիչ նկարներով զրդուել մեր երեակայնութիւնը այս չքեղ տօնին ու պայծառ օրուան մէջ, կամ մերկ ցուցա-

(¹) 1901 թ. Վաղագաւ ին, Ամառու Տոմարին մէջ, գաւազանի մասնաւոր իւստանդին տուեցաւ տար արեղանքու, իր պատարալից այդ օրուան խոսքը բարոյս։

գրել, երջանկութեան երևոյթին տակ շատ անգամներ ծածկուած, տխրութիւններն ու արցունքները՝ որոնք կրնան մեր կեանքի տեղութիւնն անգամ կարճել, խիշմեղ մեր յոյսերուն, մեր երազանքներուն անոյշ գրգանքներէն, խամրեցնել ժպտալ, իր առաջին փթթումներուն մէջ խոյ, մեր շուրթներուն վրայ: Վերջը բունած է մեր բնութեան խորքերուն մէջ. այս ճշմարտութիւնը այնքան տխուր գիծերով կը ներկայանայ մեզի, որքան ուզէինք սեւեռել մեր ուշադրութիւնը մասնատրէն բնականութիւն վրայ:

Այս ամէնուն մէջ՝ եթէ մեզի դաստիկ ցաւ պատճառող պարագայ մը կայ, կամ մեր յառաջդիմաւոր եղին վերադարձը քան մը, սա տխուր իրողութիւնն է: Մարդ ո՛րքան զիտակից ըլլայ իր կացութեան, շատ անգամ, նոյն չափով ուժգին կ'զգայ իր արտի կծկումներն ու դառնութիւնները: Ո՛րքան ընդարձակութիւն իր աշխտոհասոյցութիւնները, այնքան անմխիթար ու խեղճ կը գտնէ իր փնտռելէ: Իրեն կը թուի թէ ամէն բան կ'ապրի, կը շնչէ, կ'երգէ, կը պարէ, ամէն բան շուրթի եւ սքի գոյն մը ունին բնութեան մէջ, կենդանիները, առանց աշխատանքի, առանց մտաւորութեան, ուսումով մը կը ճարեն իրենց օրապահիլը եւ ուրախութեամբ կը ճաշեն զայն. հերկելու, սերմանելու պէտք չեն զգար անոնք. բնութիւնը իրենց համար ամէն բան կը պատրաստէ: Ո՛չ հազուելու հոգ ունին, ո՛չ ապագայի վայրի շուշանիս պէս կ'աճին, կ'ապրին, կը թռչնին, կը փակին տէքերնին արեւ լոյսին թերեւ առանց ո՛նէ բարոյական վիշտ ըզգալու կամ հանգրձնալ երջանկութեան մը վրայ մտածելու կամ երազելու: Անոնք չունին ներքին կեանք, մինչ մարդը աւելի հոգեկան կեանքէն կը տառապի քան նիւթականէն եւ ֆիզիքականէն: Որչափ իր պէտքերը հոգացուն զմեզակ աշխատութիւններով՝ կարծես այն չափով կ'առուարանան անոնց թիւը:

Վերջապէս տառապանքը ի մասնաւորի մեր բարոյական ճակատագրին պայմանը կը դառնայ: Ի՞նչ է արդեօք մեծ ճակատագիրը. — Բրիտանիայի թիւը կը գծէ անոր սահմանը. «Աղիւսի կասարեալի ուղիս Հայրենի երկրէս կասարեալի»: Վսեմ եւ մի-

անգամայն տաժանելի դործ, պարտականութիւն մը զէպի ճշմարտաբան, զէպի բարին, սրբութիւնը, արդարութիւնը, մարդասիրութիւնը, զէպի երջանկութիւնն ու փառքը:

Բայց ո՞վ քայլ մը չէ առած զէպի ճշմարտութեան խուզարկումը եւ չէ շրջապատուած խաւարի, սոսկումի, տգիտութեան, նախապաշարումի եւ կասկածի թանձր վարագուրովը:

Ո՞վ ճիշդ մը չէ բրած իր բնութիւնն աշխուսեցնել սրբութեան մէջ զինքը կրթելով եւ չէ հանդիպած ներքին ընդդիմութեան: Կը սիրենք սրբութիւնը, բայց մեր գործնական կեանքի մէջ ի՞նչպիսի պատրանքներ կը կրենք: Ունինք այս մասին բարի յօժարութիւններ, բայց ի՞նչ ողբալի արեւելեանք միայն ձեռք կը բերենք:

Ամէն օր սէր, գութ, արգարութիւն կը քաղողեն մարդիկ, բայց երբ մեր արտին յատակը նայինք ինչե՛ր չենք նշմարել, անձնասիրութիւնը, նախանձը, անիրաւութիւնն ու ատելութիւնը բոյն գրած են հոն:

Մարդոց թափած քրտինքներուն նըպատակը ուրիշ բան չէ եղած եթէ ոչ երջանիկ ապրիլ, մարդկութիւնը երջանկապնելու: Ո՞չ, միայն բանաստեղծները չեն որ կ'երգեն թէ երջանկութիւնը երազ է, այլեւ փորձառութեան ցաւալին ճիշն է այն, մտածողներու, սիրող սիրտերու, կեանքը սիրողներու հաւատարմիմ զգացումներու արապայտութիւնը՝ թէ հոս երջանկութիւն չկայ: Այն ցնորքը կը հետապնդենք, բայց ան միշտ խոյս կուտայ մեզմէ:

Ահա քրիստոնէական մխիթարութիւնէն զուրտ, աւելի կամ պակաս ճշգրտութեամբ մեր իրական կացութիւնը: Այս աշխարհին վրայ կը տիրէ մեծ մասով սուտը, ապականութիւնը, չարիքը, կեղծիքը, խաւարը: Ժիւղ մը ընել զէպի ճշմարտաբան, սուրբ, մարդասիրութիւնը, երջանկութիւնը, այսինքն՝ մեր ճշմարտ ճակատագրին իրականացմանը տքնիլ, մեր առողջ բնութեան օրէնքներուն հետեւիլ, կը նշանակէ զմեզ ենթարկել տառապանքի, ցաւերու, հեծկըլտութիւնի:

Բայց կեանքն ի՞նչ հրապոյր պիտի ունենար մեզի համար, երբ մեր բնութեան

համապատասխան բան մը չտեսնենք անոր մէջ: Լոյսի, ճշմարտութեան, անհունին տենչովն այլոց սիրտեր, բարեոյն և դեղեցիկին սիրահար հոգիներ, միթէ պիտի ժուժէին որ ա՛յնքան բարձր տենչանքներ, ա՛յնքան անշահախնդիր ճիգեր, ա՛յնքան զեղեցիկ յղացքներ արթննան մարդու հոգիին մէջ՝ յաւիտեան հանդիպելու համար դառն տաղտուկներու և դժնդակ յոռախարութեանց: Ո՛չ, արեւարար կուրծք տալու համար կեանքի դժուարութիւններուն, մեր քնութիւնն աղնուաղնելու, կեանքն արժեցնելու համար, պէտք ունինք մեր առջև նշմարելու հանդիստ ու երջանկութիւն. պէտք ունինք Առաքեալին հետ Թափորի մեծութեան, Թափորի ճառագայթութեան հանդիսատես ըլլալու: Թերեւս ոմանք ըսեն թէ ապագայ հանգիստի կամ վարձատրութեան ի՛նչ պէտք երբ դարձն արդէն ա՛յնքան զեղեցիկ է որ իրեն մէջ իսկ կը պարունակէ վարձատրութիւնը: անհունին խոստումները: Բայց մարդիկ առանց հաշիւի, առանց նպատակի, առանց քաջալերութեան, առանց հիմնական և տեւական համոզումի գործ չեն տեսներ: Կ'ուզենք որ անտեսանելին տեսանելի ըլլայ, անհունութիւնը՝ մատչելի, պաղափարականը՝ իրական, աստուածայինը՝ մարդկային: Պէտք ունինք որ Աստուած մեզի յայտնուի, մեր հետ հաղորդակցի, իր ուժը, իմաստութիւնը մեզի ներշնչէ. կը սիրենք որ մեր աղօթքները Անոր լսելի ըլլան ամէն ժամանակ: Կեանքի համար ընդհանուր և տեւական պայմաններ են առո՞նք: Հո՞ս պէտք է փնտռել առասպելներու, կրօնքներու, պաշտամունքներու նշանակութիւնը՝ որոնք մարդկային սրտի բազմանքներուն և հոգիի թախնիքներուն համադրութիւնն են:

* *

Երկրաւոր կեանքին մէջ եղած է ժամ մը ո՛ւր երեք երջանիկ հոգիներ կամ մահականացուներ, պահ մը մօտաւորով զիրենք լիող տառապանքներն ու տխուր վերջիւնումները, ողորդած են աստուածային հաճոյքներով: Առաքեալը մեզ կը հաւաստէ՝ թէ ինք ականատես եղած է Թափորի բարձունքին վրայ այնպիսի մեծութեան մը, այնպիսի անաւոր տեսարանի մը որ սրտին

դատարկութիւնը, իր բովանդակ էութիւնը լեցուցած է վսեմին, անհունին, սրբութեան, ճշմարտին ճառագայթումովը: Մարդկային գաղափարական կեանքէն, բարձրագոյն կեանքի պահանջումներուն բուարարութեանը հասած, կէս մը զարհուրած վիճակի մէջ, իր խորունկ զգացման ամէնէն խորունկ շէշտովը պաղատած է, «Տէր, բարոյք և մեզ սոս յիմեր»: Ասի այն տեսարաններէն է՝ որուն աշխարհ երբեք հանգիստես չէ եղած: Մոփսէսի փափաքն է այն, — Տէր քու փառքդ ինձի ցոյց տուր: Առաքեալը կարծես ինքզինքը Հօր լուսաւոր օթեաններուն մէջ կ'զգայ, որուն փառքը ո՛չ աչքը կրնայ տեսնել, ո՛չ ականջը լսել, ո՛չ մահկանայութեան պատմել: Թերեւս սխալ չըլլայ ըսել թէ Աւետարանի տեսարաններէն և ո՛չ մէկը ա՛յնքան խորհրդաւոր և միանգամայն ա՛յնքան պարզ, մարդկային սրտին ա՛յնքան հաճելի, անոր զերագոյն ճակատագրին ա՛յնքան լուսաւոր յայտնութիւն եղած ըլլայ, որքան է Պայծառակերպութեան տեսարանը:

Այդ հրաշալի իրողութեան նորութիւնը առանց պատճառի չէր, վշտաբեկ և յուսահատ հոգիները կազդուրելու նպատակ ունէր: Առաքեալներն իրենց Տիրոջ մասին կորսնցուցած համարումներն վերաշինելու, հաւատքով դորանալու պէտք ունէին. վառն գի Յիսուս վեց օր առաջ դուշակութիւն մը ըրած էր իր մօտաւոր չարչարանքին վրայ, մինչ անոնք, Փրկչին փայլուն հրապարակային փառքէն ու պատիւէն խրախուսուած, իրենց աշխարհիկ յոյսերուն իրականացումը կ'ակնկալէին: Տիրոջ տխուր ու աննպաստ դուշակութիւնը զիրենք դառն յուսախարութեան մէջ թողած էր. անոնցմէ ոմանք խախտած էին իրենց հաւատքը Քրիստոսի՝ խոստացեալ Մեղիւային նկատմամբ. կացութիւնը դժուարին էր, պէտք էր հակազդել այդ վշտանգաւոր տաղաւորութեան:

Աստի Յիսուս օր մը իրեն հետ կ'առնէ Պետրոսը, Յակոբոսը և Յովհաննէսը, կ'առաջնորդէ զանոնք բարձր լեռ մը, ո՛ւր ո՛չ մէկ երկրաւոր վրդովում, մարդկային կեանքի ո՛չ մէկ աղմուկ չեն խանդարել աստուածային յայտնութիւնը: Անոնց առջև կ'այլախերպի, իր զէմքը արեւու պէս կը ցոլայ, զգեստները լոյսի պէս կը փալկանան:

Այդ միջոցին աշակերտներուն կ'երեւին Մոսկէս և Եդիս, որոնք տիրոջ կշիռն վրայ կը խօսակցին: Լուսաւոր ամպ մը կը ծածկէ գիրենք և ամպի մէջէն կը լսուի ահաւոր ձայն մը. «դա է որդի իմ սիրելի, գմալուսութիւն»:

Աւետարանի այս հրաշալի պատկերին վրայ չեմ գիտեր անգրադարձած էք: Յիսուս իր պաշտօնէութեան երջանիկ շրջանի վախճանին մօտ և տխուրը սկսելու սահմաններուն մէջ, զերմարդկային փառքով մը, իբրեւ փառաց թաղաւոր, իբրեւ Ասատուծոյ որդին, իբրեւ Հօր կենդանի պատկերը, կը փառաբանուի: Երկու մարգարէներ, իբրեւ անցեալին պատգամաւորները իրենց մեծարանքները կը մատուցանեն. օրէնքը և մարգարէութիւնը կը խոնարհին: Յիսուս անոնց լուսնն է, «Յիսուս մարգկային պատմութեան կեդրոնը կը գրաւէ»: Իր փառքը հաւասարապէս կը լուսադարձեն կենդանեաց ու մահացուաց աշխարհներուն երկայնացողները, զոյց տալու համար թէ Քրիստոս երկինքի ու երկրի հաշտարարն է, մեռելոց և կենդանեաց փրկիչը:

Երկրաւոր գոյութիւնը այդ վայրկեանէն սկսեալ կարծես անձուկ շրջանակ մըն էր Յիսուսի մարմնին, անոր կատարելագործուած բնութեանը համար: Միայն մահը կը մնար, բայց մահը մեղաւորին ճամբան է, կամ ինչպէս կ'ըսէ Պողոս, «թողան մեղաց»: Առանց մեղքի մարդուն համար կեանքէն ելլը գերեզմանի նսեմ անցք չէ, ո՛չ, այլ իշխանական ելքով մը տիրական փոփոխում⁽¹⁾: Յիսուսի համար փառաբանման այդ վայրկեանը կարծես հնչած էր, իբր այն թէ յաւիտենական կեանքի մուտքը գործէր՝ իր երկնաւոր խօսակցիներուն հետ բարձրանալով: Բայց հիմա բարձրանալը առանց մեղքի բարձրանալ է. վարը՝ դաշտին մէջ, Յիսուս կը տեսնէ մարդկութիւն մը, ուր ջախջախուած է մեղքի ու մահուան ծանրութեանը տակ: Իր սիրտը, որ մարդկային անհուն սիրով համակ տնջուած էր, պիտի թողէ՞ր զայն իր ճակատագրին, Հօրը իրեն ներկայած բաժակը չխմած ո՛ւր կ'երթար: Ո՛չ, պիտի բարձրանայ այն աստեւ միայն երբ զանոնք կըրնայ իրեն հետ երկինք տանիլ: Յիսուս չէ

այն պարզ մահկանացուներէն՝ որոնք պարտաւորութենէ խոյս կուտան, տառապանքէն՝ որ մեղքի համար օրէնք մըն է՝ կը փախչի:

Մարդը կ'ուզէ վայելել առանց տառապելու, յաղթել՝ առանց պատերազմելու, երթալ երկինք՝ առանց խաչի սանդուղքէն վերելակելու. մարդը իրեն թողում, ահա իր ակարբութիւնը: Ո՛չ, Յիսուս Թափորի բարձունքէն պիտի չբարձրանայ, այլ Գողգոթայինէն: Արդէն հարկաւոր տունչութիւն մը չկա՞յ Թափորի և Գողգոթայի միջև, և մէկը միւսին չառաջնորդեր: Յիսուսի աշխարհէն ելքը եղերական է, մարգարէներու մահուան տեղը Երուսաղէմ է, «Երուսաղէմ որ կտորիս զմարգարէս...»:

* *

Առաքեալին զոյց տուած մեծութեան կանոնախն հանդիսատես եղած է Հայաստան ևս, որ անշուր զժամախտութիւններու մատնուած, կարծես ճակատագրապէս պէտք ունէր Թափորի ճառագայթութեանը, և Ա. Լեւոն կաղզուրիչ տեսարանին: Այս անցաւոր աշխարհին մէջ սիրոյ, ուրախութեան և մխիթարութեան լուսագոյն առարկայ չունենալով՝ իր բովանդակ էութեամբ փարեցաւ քրիստոնէական ճշմարտութեանց և յայտնութիւններուն, և դարէ դար յաւերժացուց անոնց գոյութիւնը, անոնց յիշատակը եկեղեցւոյ և ազգային տարեգրութեանց մէջ:

Երբ իր երկինքը տխրութեամբ մթագնեցաւ, սուգի թանձր մշուշներ պատելին իր լեռները, աչքերը Աւետարանի էջերուն վրայ դարձուց, կարգաց Լեւոն Բարոզը, հոգիով փոխադրուեցաւ Թափորի լուսաւորութեան մէջ, հոն իր ցաւերը մոռնալու համար:

Երբ մեր երկրին վրայ բարկութեան շանթերը ճայթեցան, երբ մեր լեռներու կողերն նահատակներու վարդապոյն արիւններ հոսեցան, հայը սրտով ու մտքով բարձրացաւ Թափոր, հոն աստուածային անուշահոտութիւնները հոտոտելու և Հօր խաղաղութեան ուղղոյնը լսելու:

Հայց. եկեղեցին շա՛տ կանուխէն գիտած է Թափորի մեծութիւնը. եւ թերեւս այս օրոնին հաստատութեան առաջին պատիւը իրեն ընծայել չափազանցութիւն մը

(1) St'ou Ph. Godet, Աւետարանի Մեկնութիւն:

չըլլայ. վասն զի ուրիշ եկեղեցիներու մէջ անոր գոյութիւնը միայն Բ. դարուն կ'երևի եւ անուր կերպով կը տօնախմբուի: Մեր երանաշնորհ Հայրապետներն ու վարդապետները պէտքը զգացած էին այնպիսի տօնի մը որ կարողանար, աւելի կամ պակաս չափով, հեթանոսական «աշխարհախումբ տօնին» տեղը բռնել: Ունենար, գէթ առերեւոյթ կերպով, ինչ ինչ նմանութիւններ, որպէս զի հին մարդը լռէ իրեն այնքան սիրելի դարձած հանգիստութիւններէն բաժնուելուն:

Քրիստոնէութիւնն ուրիշ բան չըբաւեթէ ոչ հին իմացումը, հին ըմբռնումը պատուաստել բարոյական եւ սրբութեան նոր դադափարներովը. մեր մէջ հին մարդը գեղեցկացուց ու վսեմացուց, ազատեց մեր պապերը Աստղիկի խնէշ պաշտամունքէն եւ բարձրացուց զանոնք Թափօրի բարձունքը ակնանտես ըլլալու համար տատուածային մեծութեան, սրբութեան, հոն հոգւով եւ ճշմարտութեամբ երկիրպապելու Անմահին:

Թերեւս աւելորդ չըլլայ այդ աշխարհախումբ տօնին նկատմամբ համառօտ ծանօթութիւն մը տալ:

Հայոց պաշտելութեան առարկայ դարձած հին աստուածները պանթէոն մը ունէին Բաղասանի մէջ, ո՛ր իրենց պատշաճ մեծարանքն ունէին ու երկրպագութիւնը կ'ընդունէին հաւատացեալներու կողմէ նաւասարդի (Օդոստոս) Աշխարհախումբ տօնին, որ առնուառն ութնեակ մը կը տեւէր: Այդ աստուածութեանց մէջ ամենէն աւելի աչքի դարձողներն էին Արամազդ ու Աստղիկ՝ որոնք Բաղասանի մէջ իրարմէ անբաժան կը տօնուէին: Արամազդ կամ զիք Ամանորայ, արարչագործ աստուածութիւնն էր, է՛ր նաեւ լիութեան, պարարտութեան աստուածը: Իր տօնի օրերուն Հայաստանի չորս կողմերէն կուգային եւ իր պանդոստներ կը կերակրուէին անոր Բագինին զոհերէն: Իր այս մարդասէր նկարագրովը ան կը կոչուէր Դանասոր կամ հիւրընկալ աստուած:

Ամանորի տօնին խառնուած էր նաեւ սեմական կամ քաղդէական աւանդութիւն մը՝ Ջրհեղեղի յիշատակը: Վարդապետի տօնին այդ աւանդութեան հետքերը կը նշմարուէին գաւառի ինչ ինչ քաղաքներ-

բուն մէջ իրարու վրայ ջուր սրսկելու սովորութիւնով:

Գալով Աստղիկին (յունականին նմանութենէ ասաջ մեր մէջ ինչ ինչ բարոյական նկարագիր ունէր), տարփանքի եւ գեղեցկութեան զիցուհին էր. աւանդութեան մը համեմատ Ջրհեղեղէն փրկուած արդարին աղջիկն էր: Աստղիկի ընծայուած տօնական կացութիւններն մին վարդապետ կողմէն ունէր (արդեօք վարդերով կը զարդարէին անոր արձանը կամ պատկերը). աղանձներու հրամը հիւ կուգար մեհանին շուրջը⁽¹⁾: Այլակերպութեան տօնին տրուած վարդապետ գեղեցիկ անունը՝ Աստղիկ ընծայուած օրուն մակդիրը չէ՞ արդեօք:

Ահա այսպէս, մեր նախնիքները շատ ճարտարութեամբ փոխանակած են անաւոր տօն մը՝ որ անշուշտ բոլորովին զուրկ չէր բարոյական նկարագրէ՝ քրիստոնէական մեծ եւ միսթարիչ տօնի մը հետ, ո՛ր աստուածային փառքը կը չողայ եւ մեր հոգիին կը խօսի: Մեր ճակատագիրը կը լուսաւորուի, անճառ երանութեամբ մը կը լեցուինք՝ պահ մը կը մոռնանք, ահա՛նաեւ Առաքեալի պէս, երկնային փառքին առջեւ, մեր ցաւերը տառապանքներն, խղճահարութիւններն, հիացումով եւ երախտագիտութեան զգացումով կը լեցուինք Աստուծոյ հանդէպ մարդոց ըրած անբաւ բարիքներուն, տկար արարածներու սահմանուած երանութեանց համար:

Խորհինք միշտ Թափօրի յայտնութեան վրայ, մեր հայրերու հարազատ դաւանները, սիրենք այս տօնը՝ որ ազգային դրոշմը կ'երևի իր վրայ. անոնց քաղաքական կեանքի բախտակից, անոնց ցաւերուն եւ արցունքներուն ժառանգակից, մենք ալ հաճօքով զիտենք այդ սուրբ լերան տեսարանը, հաւատքով զիտենք զայն. հոն կեանքը նուազ ցաւագին պիտի երևի մեզի, համակերպութեան հոգին պիտի զօրանայ մեր ներսը, կեանքի տաղտուկները եւ ձանձրոյթը պիտի չբանան:

Երբ հոգեկան փոթորկումներ, կասկածներ, վարճումներ գան մեզ պաշարել, երբ մեր ամենէն ուղին զգացումներ

(1) Գաւառներու մօտաց մէջ, Վարդապետի օրը, Ս. Պատարագի միջոցին, ապիսակ աղանձներ կը բռնցնէին եկեղեցոյ մէջ:

ընն աւ փրկարար զազափարնիրը պահ մը տարտան մտքի հարցումներուն տալիս, Աստքեայի հետ գիտենք Թափորի մեծութիւնը:

Երբ բարոյական անկումներու նշանակ դառնանք, մեր սկզբունքներն ու ծրագիրները տապալին գործնական կեանքի առնոցք հարաւաններէն, երբ իրականութենէն շատ հեռի գտնենք զազափարականը, երբ չկրնանք մեր զազափարային կեանքի, մեր հոգեկան ձգտումներուն դժուարում տալ այս աշխարհի վրայ, վերջապէս բարոյական ու բնազանցական ամէն տառապանքներ մեզ ընկճեն, փոխանակ սրտեն զելու եւ կեանքը անիծելու, գիտենք Թափորի մեծութիւնը:

Երբ բնութեան ահուկի տղէտներ մեզ տարնեն, չքաւորութիւն, նուաստութիւն, կեանք ամէն տեսակ դժբախտութիւններ խուժեն մեր վրայ՝ զոյգութիւնը անհաւատութիւնի զարմելի զարմելու աստիճան, փոխանակ Յորի պէս անիծելու կեանքն ու լոյսն, Աստքեային հետ գիտենք Թափորի մեծութիւնը:

Մեր սիրելիներն ու մտերիմներ երբ իրենց յետին հրաժեշտը տան կեանքի ու աշխարհի ու մեզ անմխիթար թողուն, երբ մենք ալ օր մը մեր կարգին գամուինք մահուան անկողինին վրայ, երբ մեր ցամքած սիրտը զսպանակը ջախջախուած ժամացոյցի մը տրոփիւնն միայն ունենայ եւ մեր դանկը տարիներու թըթապումը, այն ժամանակ յիշենք Թափորի մեծութիւնը, Ս. Էկրան փառքը՝ որ մեր առջեւ կը պարզէ կեանքի խորհուրդը, կը բանայ մեզի դուռը երկինքին, ո՛ւր պիտի երթանք փառաւորելու Ամենաուրբ Երրորդութիւնը, յաւիտեան, Ամէն:

ԵՐՈՒԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

Ս. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՍԻ ՄԷՁ

1. — Ս. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԻ ՎԱՆՔԻՆ

Այս անգամ կը փափաքենք մեր ընթերցողներուն ծանօթացնել Երուսաղէմի մէջ Ս. Հրեշտակապետի վանքը, որ կը գտնուի Հայոց Թաղին մէջ, Ս. Յակոբի անկիւքը, Երուսաղէմի հարաւային կողմը, պարսպին մօտ եւ ոչ հեռի Ս. Փրկչի վանքէն: Այս վանքը, ըստ Սաղիմական պատմիչներու, շինուած է Աննա քահանայապետին տան տեղը: Աննա պաշտօնանկ քահանայապետ մըն էր. բայց կը պահէր իր ազդեցութիւնը, իր պաշտօնը թէեւ նոյն ժամանակ կը վարէր իր փեսան Կայիափա: Կայանաւորուած մեր Փրկչի Յիսուս Ազգիւսաց Դուռնէն բերուեցաւ նախ Աննայի քով. ահա ամին զնա նախ առ Աննա, որ էր աներ Կայիափայի, որ քահանայապետն էր տարւոյն այնորինը (Յով. ԺԸ. 13): Պատմաբանները կ'ըսեն թէ Յիսուսի բերուած ժամանակ Աննան զրաղած էր ուրիշ մը հարցաքննութեամբ. այդ պատճառով Յիսուսը կապելին նախ ձիթենիի մը եւ յետոյ բանտարկեցին: Աննա քիչ վերջ կ'սկսի Յիսուսի հարցաքննութիւնը եւ նոյն միջոցին քահանայապետին սպասաւորներէն մին անխառնաբար ծանր կերպով կը ապտակէ Յիսուսը. եւ Աննան Յիսուսը շղթայակապ կը զրկէ Կայիափային: Մեր Փրկչին նկատմամբ Աննայի տան մէջ կատարուած այս աւետարանական դէպքը նախնի բարեպաշտ քրիստոնէից թելադրած է որ Աննայի տան տեղւոյն վրայ վանք եւ եկեղեցի կառուցուի յաւերժացնելու համար Փրկչին առաջին Չարչարանաց եւ բանտարկութեան այս գրուագը:

2. — Ս. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏ ԱՆՈՒՆՐ.

Նկատի առնելով Ս. Հրեշտակապետի վանքին տեղւոյն վերաբերմամբ պատմուած աւանդական յիշատակները, ի սկզբան մեկ-